

ISSN 1304-8120 | e-ISSN 2149-2786

Araştırma Makalesi * Research Article

Burdur Arkeoloji Müzesi'nden Bir Grup Yerel Mezar Steli

A Group of Local Grave Stelae from the Burdur Archaeological Museum*

Arş. Gör. Serdar BAĞLIBEL

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü

sbaglibel@mku.edu.tr

ORCID: 0000-0002-0222-1849

Öz: Bu çalışma, Burdur Arkeoloji Müzesi envanterinde bulunan ve müzeye satın alma, tescil ve müsadere yoluyla kazandırılmış beş adet mezar stelinin incelenmesine odaklanmaktadır. İncelenen steller, tipolojik olarak mimari formlarına göre üç farklı kategoride değerlendirilmiştir: üçgen alınlıklı, şematik akroterli ve kemer biçimli. Stellerin kompozisyonunda aile figürleri, tekil figürler ve ölü yemeği/symposium sahneleri gibi çeşitli betimlemeler yer almaktadır. Stellerin tarihlendirilmesi, stil kritiğinin sınırlı örnekler üzerinden yapılması nedeniyle zorluklar içermektedir. Bu nedenle, tarihlendirme sürecinde stil kritiğinin yanı sıra tipolojik mimari form ve epigrafik veriler de kullanılarak önerilerde bulunulmuştur. Bu bağlamda ele alınan stellerin taşra üslubunda yapıldığı ve bu tür eserlerin gezici ustalar tarafından oluşturulduğu öne sürülebilir; ancak belirli bir atölyenin ürünü olduğu düşüncesi daha makul görülmektedir. Ayrıca, stellerin orta sınıf gelir grubuna ait bireylere ait olduğu görülmüştür. Çalışmada incelenen stellerden yola çıkarak, bölgenin mezar sanatının anlaşılmasına katkılar sunulmuş ve bu sanatın etkileşim alanları belirlenmiştir. Elde edilen verilere dayanarak, mezar stellerinin en erken örneğinin MS 2.-3. yüzyıla, en geç örneğinin ise MS 4. yüzyıla tarihlenmesi önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Pisidia, Burdur müzesi, Roma dönemi, mezar steli.

Abstract: This study focuses on the analysis of five grave stelae in the Burdur Archaeological Museum, which were acquired by the museum through purchase, registration and confiscation. The stelae are typologically categorized into three different categories according to their architectural forms: triangular pediment, schematic acroteria and arch-shaped. In the composition of the stelae, various depictions such as family figures, single figures and scenes of a funerary meal/symposium are observed. The dating of the stelae is difficult due to the fact that the stylistic criticism is based on limited examples. For this reason, suggestions were made by using typological architectural form and epigraphic data as well as stylistic features in the dating process. In this context, it can be argued that the stelae were made in the provincial style and that such works were created by itinerant craftsmen; however, the idea that they are the product of a specific workshop seems more plausible. In addition, it was observed that the stelae belonged to individuals belonging to the middle income group. Based on the stelae examined in the study, contributions to the tomb art of the region were made and the interaction areas of this art were determined. Based on the data obtained, it has been suggested that the earliest example of the grave stelae dates back to the 2nd-3rd century AD, and the latest example dates back to the 4th century AD.

Keywords: Pisidia, Burdur Museum, Roman period, grave stele.

* Bu makale, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde, Prof. Dr. Zeliha Gider Büyüközer'in danışmanlığında yürütülen ve 2018 yılında tamamlanan "Burdur Arkeoloji Müzesi'nden Bir Grup Adak ve Mezar Steli" başlıklı yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiştir. Bu çalışmasının konusunu oluşturan malzemelerin değerlendirilmesine izin veren Burdur Müzesi Müdürlüğü'ne ve desteklerinden dolayı Uzman Evren Şahin'e teşekkür ederim.

GİRİŞ

Tarih boyunca insanlık, farklı kültürler ve farklı zaman dilimleri boyunca ölümden sonraki hayata ilişkin inanç sistemleri ile şekillenmiştir. Bu inançlar, kuşaktan kuşağa aktarılan ritüeller ve sanat eserleri aracılığıyla ifade edilmiştir**. Mezar stelleri, bu ifade biçimlerinin en belirgin örneklerinden biri olarak kabul edilir (Saltuk, 1997: 165; Şahin, 2000: 1; Özkadif, 2019: 98-99; Has, 2019: 295). Sosyal ve bireysel bilgileri, inançları, sosyal yapıları ve ekonomik durumları yansıtan temsiliyetleri ile mezar stelleri, zengin bir araştırma materyali sunar. Ayrıca, mezar stellerindeki betimlemeler ve yazıtlar, sosyal statü, meslek, aile ilişkileri gibi kişisel bilgileri içeren birer kimlik belgesi işlevi de görür (Şahin, 2000: 1; Özkadif, 2019: 98-99; Özer ve Erdinç, 2022: 87-88).

Bu çalışma, Burdur Arkeoloji Müzesi envanterine katılan, ancak belirli bir bağlamdan yoksun olan beş mezar stelinin analizine odaklanmaktadır. Bu steller, mimari formlarına göre üçgen alınlıklı, şematik akroterli ve kemer biçimli olarak sınıflandırılmış ve bu kategoriler altında incelenmiştir. Kompozisyonlarında, ayakta duran aile bireyleri, bireysel figürler ve ölü yemeği/symposium sahneleri gibi çeşitli betimlemeler yer almaktadır.

Stellerin tarihlendirilmesi, stil analizinin sınırlı örnekler üzerinden yapılması nedeniyle güçlükler içermektedir. Bu sebeple, stil analizi yanında tipolojik mimari form ve epigrafik veriler de tarihlendirme sürecinde dikkate alınmıştır. Stellerin formu, ikonografisi ve stilistik analizi bir arada değerlendirilmiş ve epigrafik verilerle desteklenen tarihlendirme önerileri sunulmuştur. Ayrıca bu çalışma, antik dönemde Pisidia Bölgesi'nde yer alan Burdur şehrinin komşu bölgelerle olan etkileşimini, ölü kültü ve heykeltıraşlık eserleri açısından oynadığı rolü ele alarak, literatüre katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Çalışmada incelenen stellerden yola çıkarak, bölgenin mezar sanatına katkıları sunulmuş ve bu sanatın etkileşim alanları belirlenmiştir.

Mezar Stellerinin Tarihsel Gelişimi

Antik dönemde mezar stelleri, ölümlerin anısını onurlandırmak ve sosyal statülerini yansıtmak için kullanılan önemli anıtsal yapılar olarak kabul edilir. Stel, genellikle monolitik taş veya mermerden yontulmuş dikdörtgen levhalardır ve üzerlerine işlenen betimler veya yazıtlar aracılığıyla ölümsüzlüğün sembolize edilmesini sağlar (Saltuk, 1997: 165; Şahin, 2000: 1; Er, 2012: 366). Knud Friis Johansen tarafından dik duran dikdörtgen işaretler olarak tanımlanan steller (Johansen, 1951: 68), Grek dünyasında mezar steli geleneğinin öncüsü olarak kabul edilen ve MÖ 16. yüzyıla tarihlenen Mykenai Akropolisindeki Yuvarlak Mezar A'da bulunan yapılarla ilişkilendirilir (Johansen, 1951: 66). Av sahneleri ve geometrik desenler gibi motifler, bu dönemin toplumsal yapısının savaşçı karakterini ve sosyal hiyerarşiyi yansıtır (Akçay, 2017: 28-29). Bu steller, ölümlerin sosyal statülerini ve toplum içindeki rollerini gösteren önemli simgeler olarak kabul edilir. Ayrıca, bu dönemdeki stellerin işçiliği ve stilistik özellikleri, Mykenai sanatının diğer eserleriyle karşılaştırıldığında benzersiz bir yer tutar. Ancak, mezar stellerinin heykel sanatı içerisindeki tam anlamıyla yerini alması, MÖ 7. yüzyılın sonlarına tarihlenen ve erkek figürü betimlenen Paros steli ile gerçekleşmiştir (Şahin, 2000: 1). Arkaik Dönem'in sonlarından itibaren mezar stellerinin temel özellikleri belirlenmiş ve form ile teknik özellikleri zamanla gelişmiştir (Atalay, 2012: 16). MÖ 5. yüzyılda Atina'da, Hegeso'nun Mezar Steli gibi eserler, kadın figürlerinin artan sivil önemini vurgulayan detaylarla zenginleştirilmiş ve bu dönemin sanatında bir dönüm noktası oluşturmuştur. Bu steller, genellikle Pentelik mermerinden yapılmış ve naiskos formunda, yani küçük bir tapınağı andıran bir yapıda tasarlanmıştır (Leader 1997: 683-699).

Hellenistik Dönem boyunca Anadolu'da stel üretimi yaygınlaşmış ve bu durum, dönemin sanatının ve toplumsal yapısının karmaşıklığı ile çeşitliliğini açıkça ortaya koymuştur. Roma egemenliği altında devam eden bu gelenek, stellerin geniş halk kitleleri tarafından benimsendiğini ve yalnızca belirli bir sosyal sınıfa ait olmadığını, geniş bir sosyo-ekonomik yelpazeyi temsil ettiğini kanıtlamaktadır. (Atalay, 2012: 19).

Roma heykel sanatı, Etrüsk ve Grek medeniyetlerinin etkilerini içselleştiren ve bu kültürel mirasları besin kaynağı olarak kullanan özgün bir sanat anlayışını temsil eder (Turak 2017: 137-139). Bu anlayış, Roma heykel sanatının evriminde kritik bir rol üstlenmiş ve onun biçimsel zenginliğini ve

çeşitliliğini artırmıştır (Turak 2017: 137-143). MS 2. yüzyılın sonlarından 7. yüzyılın sonlarına kadar uzanan ve Geç Antik Çağ olarak adlandırılan dönemde (Kaçar, 2008, 3-9), siyasi ve toplumsal dönüşümlerin sanatsal ifadelerle yansımaları müşahade edilmiştir. Sanatçılar, klasik geleneğin izinden giderek stilistik ve teknik benzerlikleri muhafaza etmeye devam etmişlerdir (Barut-Kemirtlek 2020,165). Ancak, eserlerde görülen işçilik ve sanatsal ifade de bir minimalizasyon söz konusu olmuştur. Bu eğilim, plastik sanatlarda, özellikle kabartma ve portre çalışmalarında ve daha da belirgin olarak mezar stellerinde kendini göstermiştir (Koch, 2007: 167-175; Özcan, 2014: 144). Söz konusu dönemde, stellerin form ve kompozisyonlarındaki evrim, bölgesel farklılıkların ve yerel sanat atölyelerinin kendine has üsluplarının belirginleşmesine olanak tanımıştır. MS 2. ve 3. yüzyıllarda formunu büyük oranda koruyan steller, Geç Antik Çağ'ın stilistik erozyonu neticesinde aslı formundan sapmıştır (Saraçoğlu, 1997: 20). Bu erozyon, stellerin formunu etkilediği gibi, kompozisyonlardaki figürlerin tasvir biçimini de dönüştürmüştür. Figürler, insan anatomisine uygun olmayan oranlarda tasvir edilerek şematize edilmiş, giysi kıvrımlarının keskinliği vurgulanmış ve tekrar eden figürler yoğunluk kazanmıştır. Sanatta, doğal hareketin yerini alan mekanik ve tekrarlanan duruşlar ile jestler, sanatın daha resmi bir karakter kazanmasına yol açmıştır (Sözen, 2021: 176). Böylece, her bölge kendi yerel stilini benimsemeye yönelmiş ve bu radikal değişim, özellikle taşra atölyelerinde daha belirgin bir hal almıştır (Saraçoğlu, 1997: 20).

ÜÇGEN ALINLIKLIL MEZAR STELLERİ

Mezar stelleri, belirli mimari tarzları yansıtan biçimsel anıtsal eserlerdir. Bu tasarım, antik dönemde yaygın olan tapınak görünümünün stellerin ön cephelelerinde benimsenmesiyle şekillenmiştir. Özellikle ahşap yapı geleneğinin etkisi, bu uygulamanın oluşumuna katkı sağlamıştır (Fıratlı, 1965: 271).

Üçgen alınlığın mezar stellerinde kullanımı, Arkaik Dönem'de başlamıştır (Neumann, 1979: 31, lev. 17a.). Ancak Klasik Dönem'de üçgen alınlık tercih edilmemiş, Hellenistik Dönem ve sonrasında ise stellerde üçgen alınlığın yaygınlaştığı görülmüştür (Pfuhl ve Möbius, 1977: lev. 1, no. 2; Atalay, 2012: 21). Roma Dönemi'nde, arşitravin alınlık ile kompozisyon alanı arasından kaldırılması, alınlığın silme üzerine yerleştirilmesi ve akroterlerin daha şematik bir görünüme kavuşması gibi belirgin özellikler ortaya çıkmıştır (Saraçoğlu, 1997: 19-20). MS 2. ve 3. yüzyıllarda mezar stellerinin formu büyük ölçüde korunmuş, ancak Geç Antik Çağ sanatında görülen yozlaşma, mezar süslemelerine de yansımış ve her bölge kendi stilini uygulamaya başlamıştır (Saraçoğlu, 1997: 20).

Burdur kentinin antik dönemde sınırları içinde bulunduğu Pisidia Bölgesi'nde üçgen alınlıklı mezar stelleri en yaygın mezar steli grubunu oluşturur (Horsley, 2007: 202, lev. 245, 267, 298, 305, 316; Özcan, 2014: 144; Çelik, 2017: 61-65). Bu steller, üçgen alınlığa, köşe ve tepe akroterlerine, tympanon bölümlerine ve ön cephede kompozisyon alanına (aedicula) sahiptir (Stel 1-2). Basitleştirilmiş uygulamalar sonucunda akroter ve alınlık konturları vurgulanmış, ancak detayların yüzeysel bir şekilde işlenmesi nedeniyle üçgen alınlık, sanki bir fon üzerine yerleştirilmiş izlenimi vermektedir (Saraçoğlu, 1997: 20). Stel 1'in tympanon bölümünde alçak kabartma tekniğiyle verilmiş dört yapraklı bir rozet motifi bulunurken¹, Stel 2'de aynı teknikle bir kartal betimi görülmektedir².

Mezar stelleri, tapınak benzeri ön cepheleleriyle dikkat çeker. Bu cephelelerde, kompozisyon alanını çerçeveleyen pilasterler ve genellikle süslemesiz başlıklar bulunur (Pfuhl ve Möbius, 1979: lev. 204, 1402, lev. 316, 2220; Cremer, 1992: lev. 9). İncelenen iki stilde aedicula ve nişin yer almaması ve figürlerin düz bir kaide üzerinde verilmesi dikkat çekici bir özelliktir. Bu durum, stellerin kompozisyon alanının mimari öğelerle sınırlandırılmadığını gösterir. Kaidelerin kalınlığı, figürlerin boyutu ve işleniş biçimiyle uyumludur; alçak kabartma figürler içeren Stel 1'de ince bir kaide tercih edilmişken, daha yüksek kabartma oranına sahip Stel 2'de ise daha kalın bir kaide kullanılmıştır. F. Işık, bu stellerin "çıkmalı" yapısını ve kaide yapılmasının kişisel tercihlerle ilişkili olabileceğini belirtmiştir (Işık, 1988: 17).

¹ Mezar sanatında rozet motifinin kullanımına ilişkin tartışmalar için bk. Wujewski, 1991: 33; Köse, 2005: 61-63; Köse, 2013: 212; Baldıran ve Pehlivan, 2019: 138-141, 144-147; Baldıran ve Pehlivan, 2021: 39, 41.

² Mezar stellerinde kartal figürünün ikonografik anlamıyla ilgili görüşler için bk. Cumont, 1910: 119; Newbold, 1925: 361; Seyrig, 1971: 339; Pfuhl ve Möbius 1979: 500-525; Scarborough-Er, 1998: 83; Yaman, 2013: 312; Bağlıbel, 2018: 32.

Üçgen alınlıklı Stel 1, Eumeneia Antik Kenti (Söğüt, 2011: 83-84) ve Kuzeybatı Pisidia Bölgesi'ndeki Apollonia kentinde benzer örneklerle karşılaştırılabilir (Çelik, 2017: 50, res. 12b). Ancak, bu stellerin dikdörtgen prizma şeklindeki gövde yapısı, incelenen stelimizden farklılık gösterir. Stel 2'nin benzerleri ise Isparta (Brixhe vd., 1987: no. 2, 3, 5, lev. V), Manisa (Işık, 1988: kat. 5, lev. 3; kat. 66-67, lev. 34; kat. 76, lev. 39) ve Uşak (Işık, 1988: kat. 18, lev. 9) müzelerinde bulunmaktadır ve bu steller form yönünden MS 2. – 3. yüzyıla tarihlendirilmektedir (Brixhe vd., 1987: no. 2, 3, 5, lev. V.; Işık, 1988: kat. 5, lev. 3; kat. 66-67, lev. 34; kat. 76, lev. 39; Söğüt, 2011: 83-84; Çelik, 2017: 50, res. 12b).

Stel 1: Tanım ve Tarihlendirme

Stel 1, mermerden yapılmış olup, aşınmalara rağmen büyük ölçüde korunmuştur. Kompozisyon alanında, ortada bir çocuk ve çocuğun her iki yanında kadın ve erkekten oluşan birer çift vardır. Bunların aile bireyleri olduğu düşünülmektedir.

Sahnenin sağ tarafında, khiton ve hymation giyinmiş kadın ve erkek figürleri yer almaktadır. Kadın figürü ellerini göbeği üzerinde birleştirmişken, erkek figürü sağ kolunu hafifçe kırarak göğsüne doğru uzatmış ve sol kolunu yanında aşağıya sarkıtmıştır. Merkezde bulunan çocuk figürü, kafasını hafif yukarı kaldırarak, sağındaki erkeğe doğru bakmaktadır. Çocuğun üzerinde khiton ve hymation vardır. Sahnenin sol tarafında, yüzü tahrip olmuş, khiton ve manto giymiş bir kadın figürü bulunmaktadır. Kadının başı mantosuyla örtülüdür ve sağ kolunu hafifçe kırarak göğsüne doğru uzatmıştır. Sol üst köşede ise khiton ve hymation giymiş bir erkek figürü görülmektedir. Figürlerin elbise detayları, kazıma tekniği kullanılarak yatay ve dikey çizgilerle vurgulanmıştır.

Stel 1, kompozisyonu ve figürlerin stilize işlenişi bakımından Burdur Arkeoloji Müzesi'nde bulunan K. 215.83.94 envanter numaralı mezar steli ile karşılaştırılabilir (Horsley, 2007: 133, lev. 184). Her iki stelde de kadın ve erkek figürleri fizyonomik özellikleri ve duruşu bakımından nerdeyse ayırım yapılamayacak şekilde birbirinin tekrarı niteliğindedir. Stel 1'de işlenen erkek ve kadın figürlerinde boynun çok kısa işlenerek, başın doğrudan gövdeye oturtulduğu izlenimi verilmesi, K. 215.83.94 envanter numaralı mezar stelindeki kadın ve erkek figürlerinde de görülmektedir (Horsley, 2007: 133, lev. 184). Her iki stelde de kadın-erkek figürlerinde kıyafet çizgileri yatay ve dikey kazıma çizgilerle verilmiş ve kıyafetler ayakuçlarına kadar indirilmiştir. Öte yandan Stel 1'de soldan beşinci sırada betimlenen kadın figüründe hymationun başın üzerinde bir fon gibi işlenişi, K. 215.83.94 envanter numaralı mezar stelinde soldan üçüncü ve dördüncü sırada betimlenen iki kadın figüründe de görülmektedir (Horsley, 2007: 133, lev. 184).

Stel 1 için diğer karşılaştırma örneklerimiz Isparta Müzesi'nde bulunan 10.11.81 (Brixhe, vd., 1987: 148-151, lev. XIII, no. 25; Dedeoğlu vd., 2005: 32) ve 10.13.81 (Brixhe, vd., 1987: 151-155, lev. XIII, no. 27) envanter numaralı mezar stelleridir. Bu stellerde, sahenin sol tarafında ayakta duran bir erkek figürü ile onun yanında sandalyeye oturmuş olarak tasvir edilen, fiziksel özellikleri ve duruşları bakımından benzer iki kadın figürü bulunmaktadır. Isparta'daki örneklerde, Stel 1'deki gibi, kadın figürlerinin hymationları ayak bileklerine kadar uzanmaktadır ve elbise kıvrımları dikey ve yatay kazıma çizgilerle belirginleştirilmiştir. Hem Isparta örneklerinde hem de Stel 1'de, figürlerin boyunları, elleri ve kollarının işlenişinde anatomik gerçekçilikten uzak, şematize özellikler görülmektedir (Brixhe, vd., 1987: 151-155, lev. XIII, no. 27; Dedeoğlu vd., 2005: 32; Brixhe, vd., 1987: 148-151, lev. XIII, no. 25).

Son bir karşılaştırma örneği olarak, Konya Pınarcık Köyü'nde devşirme malzeme olarak kullanılan ve aile üyelerini tasvir eden bir mezar stelindeki erkek figürü verilebilir (Yılmaz, 2005: 169-170, res. 85a-b). Bu figürde, yuvarlak işlenen başın, neredeyse yokmuşçasına verilen kalın, kısa boynunun gövde üzerinde oturuyormuş gibi işlenişi, Stel 1'de bulunan figürlerin tamamında benzer şekilde görülmektedir (Yılmaz, 2005: 169-170, res. 85a-b).

Stel 1 için yapılan stil kritikte Isparta Müzesi'ndeki iki örneğin sunduğu epigrafik veriler ve stil özellikleri (Brixhe, vd., 1987: 148-151; Brixhe, vd., 1987: 151-155; Dedeoğlu vd., 2005: 32), Burdur örneğinin (Horsley, 2007: 133) sunduğu hem stil özellikleri hem de epigrafik veriler, Konya Pınarcık Köyü örneğinin sunduğu stil özellikleri (Yılmaz, 2005: 169-170, res. 85a-b) Stel 1'in MS 2.-3. yüzyıla tarihlendirilebileceğini göstermektedir. Ayrıca Stel 1'in alınlığının alt kısmını sınırlandıran yatay geison

üzerindeki aşınmadan dolayı kısmen okunmuş üç satırlık Grekçe yazıtın, sunduğu epigrafik veriler de bu tarihi desteklemektedir¹.

Şekil 1. Stel 1

Şekil 2. Stel 1 Detay

Stel 2: Tanım ve Tarihlendirme

Kireçtaşından yapılmış Stel 2 büyük ölçüde korunmuş olmasına rağmen, alt kısmında ufak kırıklar mevcuttur. Dikdörtgen şekilli ve üçgen alınlıklı stelin alt bölümünde düz bir silme, üst bölümünde ise yatay bir geison kullanılarak betim alanı düzenlemiştir. Stelin tepe ve köşe akroterlerinde herhangi bir bezeme ögesi bulunmazken, tympanon alanında alçak kabartma olarak verilmiş, başı sola dönük ve kanatları açık bir kartal figürü görülmektedir. Sahnede, erkek figürü kaide üzerine yerleştirilmiştir. Hymation giyimli figürün, elleri göbek hizasında birleştirilmiş olarak betimlenmiştir. Hymationun ve figürün vücut detayları stilize kazıma çizgilerle detaylandırıldığı görülmektedir.

Stel 2'de betimlenen erkek figürü, Konya Arkeoloji Müzesi'ndeki 1986.3.1 envanter numaralı alınlıklı mezar stelindeki erkek figürüyle benzerlik göstermektedir (McLean, 2002: kat. 165, res. 186). Her iki figürde de, özellikle hymation üzerinde oluşan yatay, kaba ve özensiz kıvrım hatları, içe çökmüş bir ağız yapısı ve hymationun altında sol bacağın çarpık verilmesi benzerlik göstermektedir. Ayrıca, figürde gözlerin patlak biçimde işlenmesi de Konya örneğiyle uyumludur (McLean, 2002: 55).

Stel 2 için bir başka karşılaştırma örneği, Konya Dülgerler Köyü okul bahçesinde bulunan alınlıksız bir mezar stelinde tasvir edilen bir erkek figürüdür (Yılmaz, 2005: 241, res. 131b; Baldıran ve Pehlivan, 2023: 95, res. 116). Stel 2 ile Konya örneği arasında figürün başının işlenişinde belirgin farklar bulunmaktadır. Konya örneğinde, erkek figürünün başı ve yüzü üçgen biçiminde tasvir edilmiş, baş çene hattına doğru kübik bir form verilmiş ve saç detayları arkaya doğru kazıma çizgilerle işlenmiştir. Stel 2'de ise figürün başı yuvarlak biçimde tasvir edilmiş olup, kübik bir görünüm sergilememektedir. Ancak

¹ Ἐλπίς Μαρία Σερούια ἀνδρὶ Ζωσίμῳ | καὶ ἑαυτῆς Ζῶσῃ | ..

"Elpis Maria Servia, yaşarken, anıları vesilesiyle, kocası Zosimos, kendisi ve oğlu için... (bu mezarı yaptırdı)".

her iki stelde de figürlerin hymationundaki kalın, özensiz ve kaba çizgiler ile figürlerin genel anlamda insan anatomisine uzak duruşları ortak özellikler olarak dikkat çekmektedir (Yılmaz, 2005: 241, res. 131b).

Stel 2 için söz konusu karşılaştırma örneklerinin sunduğu benzer stil özellikleri (McLean, 2002: kat. 165, res. 186; Yılmaz, 2005: 241, res. 131b) ve Konya örneğinde, figürün sağında ve solunda yer alan Grekçe yazıtın sunduğu verilerden dolayı Stel 2'nin MS 2.-3. yüzyıla tarihlendirilmesi uygun görülmektedir (McLean, 2002: kat. 165, res. 186; Yılmaz, 2005: 241, res. 131b Baldıran ve Pehlivan, 2023: 95, res. 116).

Şekil 3. Stel 2

ŞEMATİK AKROTERLİ MEZAR STELİ

Bu gruba dâhil edilen mezar stelleri, dikdörtgen bir formda tasarlanmış olup, en belirgin özellikleri, şematik şekilde verilmiş, akroterleri temsil eden çıkıntılara sahip olmalarıdır (Drew-Bear, vd. 1998: 72-72, no. 15, lev. 24; Horsley, 2007: 217, lev. 325). Genel olarak dikdörtgen formda olan kompozisyon alanı, yüzeysel niş alanından oluşur. Stel 4'te, yanlardan yükselen ionik sütunlarla çevrili aedícula biçiminde bir kompozisyon alanı bulunurken, Stel 3'te kompozisyon alanı, figürün etrafını saran asma dallarından sarkan üzüm salkımı ile sınırlandırılmıştır. Phrygia Bölgesi'nde kapı tipli mezar stelleri ve köşeli ostothekekler üzerinde sıkça asma dallarından sarkan üzüm salkımları bezeme unsuru olarak kullanılmaktadır (Wujewski, 1991: 57; Lochman, 2003: lev. 53-63; Baldıran ve Pehlivan, 2020a: 16, 121, 161, 171; Baldıran ve Pehlivan, 2020b: 162; Pehlivan, 2023: 58-59). Ayrıca, Psidia Bölgesi'nde ölü kültür uygulamaları ve sanatında, Phrygia ve Lydia etkisinin izleri görülmektedir (Hürmüzlü, 2007: 11). Bu steldeki üzüm salkımının kullanımı, bezeme öğesi olarak değil, kompozisyon alanını sınırlandıran bir unsur olarak değerlendirilmelidir. Bu bağlamda, üzüm betiminin, Phrygia etkisinin yerel üretime yansımaları olduğu düşünülmektedir.

Stellerin alt bölümleri detaylı bir şekilde işlenmemiş ve ön cephe dışındaki diğer yüzeyleri kabayonu bırakılmıştır. Stelin kalınlığı genellikle eşit olarak verilmektedir. Öte yandan şematik akroterli mezar stellerinde, stel formlarının şekillendirilmesi ve figürlerin tasvir edilmesinde yerel işçiliğin izleri fark edilmektedir.

Şematik akroterli steller form olarak benzeyen ilk örnek, Uşak Müzesi'nde sergilenen ve Kula yakınlarında bulunan mermerden yapılmış bir mezar stelidir (Petzl ve Tanrıver, 2003: 24-28). Bu örnekte, çıkıntı şeklinde tasvir edilmiş akroterler bulunmakta ve akroterlerin altındaki düz bir alanda Grekçe yazıt yer almaktadır. Diğer bir örneğimiz ise Burdur Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen K. 237.95.95 envanter numaralı mezar stelidir (Horsley, 2007: 217, lev. 324). Burdur örneğinde de Uşak örneğinde olduğu gibi çıkıntı şeklinde tasvir edilmiş akroterler bulunmakta ve akroterlerin altındaki düz bir alanda Grekçe yazıt yer almaktadır. Her iki karşılaştırma örneği de epigrafik veriler ışığında MS 4. yüzyıla tarihlendirilmiştir (Petzl ve Tanrıver, 2003: 24-28; Horsley, 2007: 216-217, lev. 324-325).

Stel 3: Tanım ve Tarihlendirme

Kireçtaşından yapılan Stel 3, genel olarak iyi koruna gelmiştir. Kompozisyon alanı, figürün başını çevreleyen asma dalları ve yanlardan sarkan üzüm salkımlarıyla çevrilmiştir. Sahne, şematize edilmiş bir erkek figürünü içerir; figürün kare gövdesi, bukleli saçlar, gülümseyen bir yüz ve köşeli bir çeneye sahiptir. Figürün olasılıkla nesne tuttuğu sol eli göğüs hizasına uzatılmışken, sağ eli ise serbest bir şekilde yanına sarkmaktadır. Figürün sol bacağına üzerindeki kare alanda, sağa yönelmiş bir pozisyonda bir hayvan figürü bulunmaktadır.

Sahnedeki erkek figürü, kare biçimli gövde yapısı ve şematize edilmiş yüz ifadesiyle diğer mezar stellerinden ayrılmaktadır. Figürün yüz özellikleri, Rahmi Koç Koleksiyonu'nda bulunan ve üç erkek figürünün betimlendiği mezar steliyle benzerlik taşımaktadır (Brixhe ve Elsa, 1982: lev. IV, no. 16). Her iki örnekte de figürlerin yüzleri şematik ve abartılı bir şekilde tasvir edilmiş, neredeyse karikatürize bir biçimde sunulmuştur. Bu abartılı yüz ifadesi, sanatçının stilistik tercihi olabileceği gibi, teknik yetersizlikten de kaynaklanıyor olabilir.

Diğer bir karşılaştırma örneği, Konya Arkeoloji Müzesi'nde 1709 envanter numarasıyla kayıtlı olan mezar stelidir (McLean, 2002: kat. 130, res. 138). Stelde, sol tarafta iki erkek figürü, sağında bir kadın figürü ve kadının sağında, diğer erkek figürlerine göre daha kısa bir yapıya sahip olan bir erkek figürü olmak üzere toplamda dört kişiyi içeren bir sahne betimlenmiştir. Figürler, birbirinin tekrarı gibi yan yana sıralanmış şekilde verilmiştir. Konya örneği, sahneyi sınırlandıran herhangi bir betim öğesinin yer almaması bakımından Stel 3'ten ayrılmaktadır. Ancak Konya örneğinde figürlerin gövde yapısının anatomik özelliklerden yoksun biçimde kare işlenmesi benzer biçimde Stel 3'te de görülmektedir. Ayrıca, cepheden betimlenmiş hiçbir detayı verilmeyen bacaklar da bu benzerliği pekiştirmektedir (McLean, 2002: kat. 130, res. 138).

Stel 3 için yapılan karşılaştırma örneklerinin benzer stil özellikleri sunması (Brixhe ve Elsa, 1982: lev. IV, no. 16; McLean, 2002: 45), Konya örneğinde yer alan Grekçe yazıtların sağladığı epigrafik veriden dolayı Stel 3'ün MS 3. yüzyılın sonu 4. yüzyılın başına ait olabileceği düşünülmektedir (Brixhe ve Elsa, 1982: lev. IV, no. 16; McLean, 2002: 45).

Şekil 4. Stel 3

Stel 4: Tanım ve Tarihlendirme

Kireçtaşından yapılan Stel 4 büyük ölçüde korunmuş durumdadır. Stelin alt bölümünde, akroterlerinde ve kabartma alanındaki kadın ve erkek figürlerinin başlarında hafif aşınma ve yer yer kırılmalar tespit edilmiştir. Alınlığın merkezinde, alçak kabartma olarak verilmiş olan ayaları dışa dönük iki el motifi mevcuttur ¹. Alınlık ile kabartma nişi arasındaki kısımda, beş satırlık Grekçe yazıt yer

¹ Mezar sanatında kullanılan el betiminin ikonografik anlamları için bk. Wujewski, 1991: 44; McLean, 2002: 266; Yaman, 2013: 313; Bağlıbel, 2018: 33.

almaktadır¹. Kompozisyon alanında, baş ve gövdenin cepheden, ayakların ise profilden işlendiği dört yetişkin figür betimlenmiştir. Figürlerin yüz ayrıntıları stilize bir biçimde sunulmuş ve başları, vücutlarına oranla belirgin bir büyüklükte betimlenmiştir.

Sahnenin sol başında, kısa tunik giyen bir erkek figürü bulunmaktadır. Figür, sağ elinde yukarıya doğru kaldırdığı baltalı orak tutarken, sol elinde omzuna dayadığı uzun saplı bir balta taşımaktadır. İkinci sıradaki kadın figürü, khiton ve hymation giymiş olup, saçları omuzlarına kadar uzanmaktadır; başı hymation ile örtülüdür. Kadının sağ elinde bir kalathos bulunurken, sol elini göbek hizasında tutmaktadır. Üçüncü sırada, kısa tunik giymiş bir erkek figürü yer almakta olup, sağ elinde ucu yere dayalı ince ve uzun saplı bir balta tutmaktadır. İkinci sıradaki kadın figürüyle benzer saç ve kıyafet özelliklerine sahip olan son figür ise, sağ eliyle yanındaki erkek figürünün bileğini tutarken, sol eli göğsünün üzerinden hymationa uzanmaktadır.

Stel 4, figürlerin stilistik özellikleri bakımından Burdur Arkeoloji Müzesi'nde K.237.95.95 envanter numaralı stelle karşılaştırılabilir (Horsley, 2007: 217, lev. 324). Her iki stelin kadın figürlerinin yüzleri ve elleri şematik olarak betimlenmiş ve gerçekçilikten uzak bir şekilde tasvir edilmiştir. Kadınların saçlarına temas etmeyen hymationun bir fon gibi duruşu ve erkek figürlerinin tamamen stilize, kabartmadan yoksun tasviri, bu stellerin ortak özellikleridir. Ayrıca, her iki stelde erkek figürlerinin tuttuğu orak ve baltalı orak, mezar sahiplerinin kırsaldaki yaşamlarının bir yansıması olabilir. Karşılaştırma örneğinin sunduğu epigrafik verilere göre Burdur örneği MS 4. yüzyıla tarihlendirilmiştir (Horsley, 2007: 217, lev. 324).

Stel 4 için diğer bir karşılaştırma örneği, Konya Arkeoloji Müzesi'nde 596 envanter numarasıyla kayıtlı bir mezar stelidir (McLean, 2002: kat. 149, res. 163). Konya örneğindeki stelde, sahne solda bir erkek figürü ile onun sağ yanında verilmiş iki kadın figüründen oluşmaktadır. Kadınlar khiton ve hymation giyimlidir. Omuz hizasına ulaşan saçları hymation yardımıyla örtülmüştür. Her iki stelde de kadın figürlerinin yüzleri ve elleri şematik bir biçimde işlenmiştir. Ayrıca, Konya örneğinde betimlenen kadın figürlerinde, hymationun saçlara temas etmemesi ve adeta bir fon gibi sunulması, stelde soldan ikinci ve dördüncü sırada yer alan kadın figürlerinde görülmektedir. Epigrafik verilere dayanılarak, Konya örneği MS 3.-4. yüzyıllara tarihlendirilmiştir (McLean, 2002: kat. 149, res. 163).

Stel 4 için yapılan karşılaştırma örneklerinin benzer stil özellikleri sunması, Burdur örneği (Horsley, 2007: 217, lev. 324) ve Konya örneğinde yer alan Grekçe yazıtların sağladığı epigrafik verilerin (McLean, 2002: 55) yanı sıra Stel 4'ün üst kısmında yer alan Grekçe yazıtın sunduğu epigrafik veri, stelin MS 4. yüzyıla tarihlendirilmesinin uygun olacağını göstermektedir (Horsley, 2007: 217, lev. 325).

Şekil 5. Stel 4

¹ (ναc) ἔτος ΕΠC

Αύρηλία Μαρκιανῆς Ἀντιπάτρου τῷ ἀνδρὶ καὶ τοῖς θαίκοις μνήνης χάριν
Yıl 285. Antipatros kızı Aurelia Markiane, kocasının ve çocuklarının anısına (bunu dikti) (Horsley, 2007: 217, lev. 325).

KEMER BİÇİMLİ STELLER

Bu kategoride tek örnekle temsil edilen mezar stelinin en dikkat çekici özelliği, kemerli bir kompozisyon alanına sahip olmasıdır. Stelin kompozisyon alanı dikdörtgen biçimindedir ve yanlarda herhangi bir mimari öge kullanılmaksızın oluşturulmuş bir kemerle sınırlandırılmış düz bir niş içermektedir. Sahne, derin bir niş içinde yer alan kemerli bir alana yerleştirilmiştir. Stelin kenarlarında, yukarıya doğru genişleyerek kemer alınlığını oluşturan kabaca işlenmiş silmeler bulunmaktadır. Kompozisyon alanı, bu derin kenar silmeleri tarafından oluşturulan niş şeklinde bir yapıya sahiptir.

Stel 5: Tanım ve Tarihlendirme

Uzun, dikdörtgen formlu Stel 5 mermerden yapılmıştır. Kenarlarındaki ve mensa tripesteği kırılmalara rağmen genel olarak iyi korunmuş durumdadır. Stel 5'in kompozisyonu, ölü yemeği/symposion konusunu içermektedir¹. Stel üzerindeki tasvir, klineye uzanan khiton ve hymation giyimli erkek figürünü betimlemektedir; figür, sol dirseğini yastığa dayamış ve aynı eliyle bir kadeh tutmaktadır. Khitonun kıvrımları, sütunun gövdesini anımsatacak şekilde kalın hatlarla verilmiştir. Figürün baş kısmı kırık olduğundan yüz özellikleri belirlenmemektedir. Erkek figürün ayakucunda, önde betimlenmiş ve khiton üzerine hymation giymiş bir kadın figürü bulunmaktadır. Kadının sağ kolu dirsekten kırılarak khitonun altından göğsüne uzanırken, sol kolu ise aşağıya doğru uzatılmıştır. Kadının khitonu ve hymationu, kaba ve kalın kıvrımlarla oldukça dikkatsizce işlenmiştir. Klinenin sağ ön kısmında, kline ile neredeyse aynı yükseklikte duran, cepheden betimlenmiş giyimli bir hizmetçi figürü sahneye eşlik etmektedir. Hizmetçinin önünde, yiyecekler bulunan bir mensa tripes tasvir edilmiştir.

Stel 5 için ilk karşılaştırma örneği, Bursa Müzesi'nde bulunan ve ölü yemeği/symposium kompozisyonu işlenmiş bir mezar stelidir (Pfuhl ve Möbius, 1979: lev. 242, no. 1652). Üçgen alınlıklı stelde, klinenin solunda, khiton üzerine hymation giymiş ve kline üzerine oturmuş 4/3 cepheden betimlenmiş bir kadın figürü yer almaktadır. Kadının khitonu ve hymationu, kaba ve kalın hatlarla detaylandırılmıştır. Sahnenin merkezinde, kline üzerinde sol dirseğine dayanmış ve sağ eliyle yukarıya kaldırdığı bir defne çelengi² tutan cepheden betimlenmiş bir erkek figürü yer almaktadır. Klinenin ön kısmında, nar, ayva ve muhtemelen elma içeren bir mensa tripes görülmektedir. Ayrıca, klinenin her iki yanında hizmetçi figürleri betimlenmiştir. Figürlerin anatomik özellikleri ve kıyafetlerinin işlenişindeki kaba, özensiz ve şematize detaylar, Stel 5'in stilistik özellikleriyle uyumludur.

Diğer bir karşılaştırma örneği, Bursa Müzesi'ndeki 1906 envanter numaralı, ölü yemeği sahnesinin işlendiği bir mezar stelidir (Corsten, 1991: lev. 13, no. 4). Kline üzerinde uzanan erkek figürünün vücudunun üst kısmı kısa, alt kısmı ise üst kısmına göre orantısız şekilde uzun ve kaba bir biçimde tasvir edilmiştir. Hymationun kıvrım çizgilerinin detaylandırılmadığı başarısızlık, gövdenin alt kısmında konik bir görünüm yaratmıştır. Klinenin sol kenarında, khiton üzerine hymation giymiş bir kadın figürü yer alır. Bu figür de erkek figürü gibi anatomik detaylardan yoksun, kaba ve özensiz bir şekilde tasvir edilmiştir. Kadın ve erkek figürlerinin işlenişindeki şematizelik, anatomik detaylardan yoksunluk ve sanatsal yetersizlik, her iki karşılaştırma örneği ile Stel 5 için ortak özelliklerdir. Bursa Müzesi'nde bulunan stellerin stil kritik özellikleri ve epigrafik verileri dikkate alındığında, (Pfuhl ve Möbius, 1979: 138; Corsten, 1991: 91), Stel 5'in MS 2.-3. yüzyıla ait olabileceği düşünülebilir.

¹ Ölü yemeği/symposium sahnesinin gelişimi için bk. Arınç – Çekilmez, 2022: 98-100.

² Mezar stellerinde çelenk kullanımı için bk. Özdilek, 2006: 59; Canlı 2015, 65-66.

Şekil 6. Stel 5

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bu çalışmada, Burdur Arkeoloji Müzesi koleksiyonuna satın alma, tescil ve müsadere yoluyla dâhil edilmiş olan beş adet mezar steli detaylı olarak incelenmiştir. Mimari özelliklerine göre sınıflandırılan bu steller; üçgen alınlıklı, şematik akroterli ve kemer biçimli olmak üzere üç ana kategori altında değerlendirilmiştir. Steller üzerindeki kompozisyonlar, aile figürleri, bireysel portreler ve ölü yemeği/symposium sahneleri gibi çeşitli temaları içermektedir.

Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenen MS 2. ve 3. yüzyıllarda, mezar kabartmalarında taşra sanatına özgü mimari unsurların detaylandırılmaması ve son işlemlerin atlanması (Özcan, 2014: 144), incelenen eserlerin hepsinde görülen ortak özelliklerdir. Bu eserlerin yan ve arka yüzeylerindeki kaba yontu izleri, taşra sanatının karakteristik bir özelliği olarak dikkat çekmektedir.

Stellerde betimlenen figürlerin işçilik özellikleri, anatomik ayrıntıların basitleştirilmiş işleniş ile öne çıkmaktadır. El ve ayakların estetikten uzak, şematik bir tarzda verilmesi, dönemin sanat anlayışını, dolayısıyla sanatçının yeteneğini yansıtmaktadır. Benzer bir tutum figürlerin elbise kıvrımlarının monoton ve hareketsiz betimlenişinde de görülmektedir. Steller, Geç Antik Çağ sanatının kalite düşüşünü ve taşra sanatının etkisini yansıtırken, serbest heykellerin kopyaları olarak da değerlendirilebilir (Yaylalı, 1979: 36). Figürlerin cinsiyet ayrımı gözetmeksizin tekrarlanan kompozisyonu, stellerdeki kadın ve erkek figürlerinin ayrımının khitonun uzunluğuna göre yapıldığını göstermektedir. Buna göre kadınlarda khiton ayakucuna kadar indirilmiş, erkeklerde ise ayak bileğinde son bulmuştur.

İkonografik incelemede, mezar stellerinde betimlenen figürler arasında mezar sahipleri, aile üyeleri ve hizmetçi figürleri yer almaktadır. Ancak, bu figürler arasında belirgin bir işçilik veya stil farklılığı tespit edilmemiştir. Bu, sanatçıların/ustaların sınıfsal farklılıkları vurgulayacak düzeyde bir yetkinliğe sahip olmadıklarını düşündürülebilir. İncelenen steller arasında yalnızca Stel 4'te hizmetçi figürüne rastlanmıştır. Diğer stellerde hizmetçi figürünün bulunmaması, mezar sahiplerinin çoğunlukla düşük sosyo-ekonomik düzeyde olduklarını ve bu durumun stellerin kalitesiyle uyumlu olduğunu göstermektedir.

Stellerin işçilik özellikleri ve stilize edilmiş figürleri, taşra sanatının kendine has bir karaktere sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak, bu eserlerin tek bir atölye tarafından üretildiğine dair net bir kanıt bulunmamaktadır. Pisidia Bölgesi'nde Phrygia kültürünün etkisi, özellikle Stel 3'te görülen üzüm betimleriyle kendini göstermektedir (Hürmüzlü, 2016: 29). Bu, Phrygia kapı betimli mezar stellerinin yerel üretim üzerindeki etkisini yansıtan bir örnek olarak değerlendirilebilir.

Mezar stelleri, bireylerin sosyo-ekonomik durumlarıyla doğrudan ilişkilidir ve taşra sanatı, merkezi sanatın normlarından bağımsız olarak özgün kompozisyon ve biçimlendirme özellikleri sunmaktadır. Toplumsal hiyerarşi içinde kendilerini yeterince ifade edemeyen taşra insanları, ölümden

sonraki hayatlarında kendi kişisel, mesleki ve ailevi özelliklerini semboller aracılığıyla mezar stellerine aktarmışlardır (Özcan, 2014: 149).

Bu çalışma, bölgedeki mezar geleneği ve toplumsal yapı üzerinde mezar stellerinin rolünü ve sanatın zaman içindeki evrimini anlamamıza yardımcı olmuştur. Böylelikle, bölgenin mezar sanatının tarihsel ve kültürel bağlamını daha iyi kavramamızı sağlamış ve gelecekteki araştırmalara ışık tutabilecek bir temel oluşturmuştur. Elde edilen verilere dayanarak, mezar stellerinin en erken örneğinin MS 2.-3. yüzyıla, en geç örneğinin ise MS 4. yüzyıla tarihlendiği ileri sürülmüştür.

KATALOG

STEL 1	
Tür	Mezar Steli
Malzeme	Mermer
Envanter Numarası	K. 67.12.16
Müze Geliş Biçimi	Tescil
Bulunduğu Yer	Anbahan Köyü
Dönem	MS 2.-3. yüzyıl
Durum	İyi
Ölçüler	Yükseklik 120 cm Kalınlık 30 cm Genişlik 60 cm
Yazıt Alanı	Yükseklik 5 cm Genişlik 60 cm Harf Yüksekliği 1,5 cm
Yazıt	Ἐλπίς Μαρία Σερούια ἀνδρὶ Ζωσίμῳ καὶ ἑαυτῇ ζῶσα .. <i>Elpis Maria Servia, yaşarken, anıları vesilesiyle, kocası Zosimos, kendisi ve oğlu için... (bu mezarı yaptırdı)¹.</i>

STEL 2	
Tür	Mezar Steli
Malzeme	Kireçtaşı
Envanter Numarası	7806
Müze Geliş Biçimi	Satın Alma
Bulunduğu Yer	Bilinmiyor
Dönem	MS 2.-3. yüzyıl
Durum	İyi
Ölçüler	Yükseklik 93 cm Kalınlık 11 cm Genişlik 53 cm

STEL 3	
Tür	Mezar Steli
Malzeme	Kireçtaşı
Envanter Numarası	2254
Müze Geliş Biçimi	Müsadere
Bulunduğu Yer	Bilinmiyor
Dönem	MS 4. yüzyıl
Durum	İyi

¹ Grekçe çeviriler konusunda desteklerini sunan Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Eski Çağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Fatih Onur'a teşekkür ederim.

Ölçüler	Yükseklik 41,7 cm Kalınlık 10,7 cm Genişlik 23 cm
----------------	--

STEL 4	
Tür	Mezar Steli
Malzeme	Kireç Taşı
Envanter Numarası	K. 236.95.95
Müze Geliş Biçimi	Satın Alma
Bulunduğu Yer	Saraganda Hasanpaşa
Dönem	MS 4. yüzyıl
Durum	İyi
Ölçüler	Yükseklik 66 cm Kalınlık 18 cm Genişlik 58 cm
Yazıt Alanı	Yükseklik 18 cm Genişlik 48 cm Harf Yüksekliği 2,5 cm
Yazıt	(vac) ετος ΕΠC Αύρηλία Μαρχιανής Αντιπάτρου τῷ ἀνδρὶ καὶ τοῖς θαίκνοις μνήνης χάριν Yıl 285. Antipatros kızı Aurelia Markiane, kocasının ve çocuklarının anısına (bunu dikti). (Horsley, 2007: 217, lev. 325).

STEL 5	
Tür	Mezar Steli
Malzeme	Mermer
Envanter Numarası	K. 136.32.96
Müze Geliş Biçimi	Satın Alma
Bulunduğu Yer	Bilinmiyor
Dönem	MS 2.-3. yüzyıl
Durum	İyi
Ölçüler	Yük. 56 cm Kal. 14 cm Gen. 33 cm

KAYNAKÇA

Akçay, T. (2017). *Yunan ve Roma'da ölü kültü*. (Ed. E. Erten ve M. Özyıldırım), Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara.

Arinç, M. & Çekilmez, M. (2022). Efes Müzesi'nden symposium (şölen) sahneli mezar stelleri. *Cedrus*, 10, 95-111.

Atalay, S. (2012). *Side Müzesi'nden bir grup mezar steli*, [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, Antalya.

Bağlıbel, S. (2018). *Burdur Arkeoloji Müzesi'nden bir grup adak ve mezar steli*, [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, Konya.

Baldıran, A., & Pehlivan, E. (2019). Lykaonia Bölgesi'nden bir mezar steli, *AMISOS*, 4(7), 137-147.

Baldıran, A., & Pehlivan, E. (2020a). Konya ve çevresi yüzey araştırması- 1 (Seydişehir). Efe Akademi Yayınevi: İstanbul.

- Baldıran, A., Pehlivan, E. (2020b). Konya ve çevresi yüzey araştırması- 2 (Bozkır). Efe Akademi Yayınevi: İstanbul.
- Baldıran, A., Pehlivan, E. (2021). Konya ve çevresi yüzey araştırması- 3 (Taşkent - Güneysınır). Efe Akademi Yayınevi: İstanbul.
- Baldıran, A., Pehlivan, E. (2023). Konya ve çevresi yüzey araştırması- 4 (Hadim). Nobel Yayınevi: Ankara.
- Bieber, M.(1959). Roman men in Greek Himation (Romani Palliati) a Contribution to the History of Copying, *ProcAmPhilSoc* (103), 374-417.
- Canlı, H. (2015). *Hellenistik ve Roma dönemlerinde mezar stellerinde semboller*, [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, Mersin.
- Corsten, T., Drew-Bear, T. & Özsait, M. (1998). Forschungen in der Kibyrtis, *Epig.Anat.*, (30), 47-80.
- Cremer, M. (1991) *Hellenistisch-Römische grabstelen im nordwestlichen kleinasien*. 1, Mysien. : R. Habelt, Bonn.
- Cremer, M. (1992). *Hellenistisch-Römische grabstelen im nordwestlichen kleinasien*. 2, Bithynien. Bonn: R. Habelt. *Cumont, F.V.M. (1910). L'aigle Funéraire Des Syriens, Et L'apothéose De Empereurs*, *Rhistrel* (62), 119-164.
- Çalık, A.(1997). *Roman imperial sculpture from Ciliciaş* [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. University of London King's College.
- Çelik, Ç. (2017). Kuzeybatı pisidia bölgesi (seleukeia, apollonia, tymandos ve konana) alınlıklı mezar stelleri, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (42), 45-65.
- Corsten, T. (1991). *Die Inschriften von Prusa ad Olympum I* (IK 39).
- Darga, M. (1992). *Hitit sanatı*, Akbank, İstanbul.
- Drew-Bear, T. (1998). *Phrygian Votive steles in the museum of anatolian civilizations*, *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 16(1),391-401.
- Fabricius, J. (1999). *Die hellenistischen totenmahlreliefs. grabrepräsentation und wertvorstellungen in ostgriechischen städten*. Studien zur Antiken Stadt 3, Münih.
- Fıratlı, N. (1964). *Les steles funéraires de byzance Greco- Romaine*, A. Maissonneuve, . Paris.
- Fıratlı, N. (1965). İstanbul'un Yunan ve Roma mezar stelleri, *Bellekten*, XXIX, 114, 279-287.
- Has, A.C. (2019). Mysia bölgesi mezar stelleri üzerine ikonografik değerlendirme, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 62, 193-303.
- Horsley, G.H.R. (2007). The Greek and Latin inscriptions in the Burdur Archaeological Museum. regional epigraphic catalogues of Asia Minor 5. *British Institute of Archaeology at Ankara. Monographs* (34), London.
- Hürmüzlü, B, Hecebil, U., Ayaşan, M. ve Çelik, Ç. (2016). *Isparta arkeolojik surveyi 2015 çalışmaları*, *Araştırma Sonuçları Toplantısı* 34, (1), 667-680.
- Işık, E. (1988). *Lydia mezar stelleri*, [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü Arkeoloji Anabilim Dalı, Erzurum.
- Johansen, K. F. (1951). *The attic grave-reliefs of the classical period*. Ejnar Munksgaard.
- Kaçar, T. (2018). Geç antik çağ nedir?. Antik Çağ'da Lykos vadisi ve çevresi, *İstanbul, Ege Yayınları*, 3-11.

Kemirtlek, F. B. (2021). Geç Antik Çağ-Erken Hıristiyan sanatında filozof İsa figürleri. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 10(77), 164-175.

Koch, G. (2007). *Erken Hıristiyan sanatı (Çev. Ayşe Aydın)*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Korkut, T. (2000). Überlegungen zum Aufkommen der Halbfiguren auf kleinasiatischen Grabstelen vom Hellenismus bis zur römischen Kaiserzeit, *Adalya*, IV, 181- 194.

Köse, V. (2005). Nekropolen und Grabdenkmäler von Sagalassos in Pisidien in Hellenistischer und Römischer Zeit, SEMA VII. Brepols Publisher.

Köse, O. E. (2013). Çavdar hisar yerel mimarisine ait kapılar üzerine. İçinde E. Özer (Ed.), *Aizanoi I 2012 Yılı Kazı ve Araştırma Raporları* (ss. 205-218). Bilgin Kültür-Sanat Yayınları.

Leader, R. R. (1997). In Death Not Divided: Gender, Family and State on Classical Athenian Grave Stelae. *AJA* 101(4), 683-699. <https://doi.org/10.2307/506830>.

Lochmann, T. (2003). *Studien zu kaiserzeitlichen Grab und Votivreliefs aus Phrygien*. Basel: Sculpturhalle Basel.

McLean, B.H. (2002). *Greek and Latin Inscriptions in the Konya Archaeological Museum*. BIAA: London.

Moock, W. (1998). *Die Figürlichen Grabstelen Attikas In Der Kaiserzeit Studien Zur Verbreitung, Chronologie, Typologie Und Ikonographie*, Verlag Philipp Von Zabern. Mainz Am Rhein: Almanya.

Neumann, G. (1979). *Probleme des Griechischen Weihreliefs*, Ernst Wasmuth, Tübingen.

Özcan, F. (2014). Isparta Müzesi'nden yerel stilde bazı Roma dönemi mezar stelleri, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (32), 143-154.

Özdilek, B. (2006). *Neapolis Nekropolü*, [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, Antalya.

Özer, E. & Erdinç, Z. (2022). Aizanoi mezar bomoslarında görülen bezame ve figürler üzerine değerlendirme, *Mediterranean Journal of Humanities*, XII, 79-89. DOI: 10.13114/MJH.2022.575

Özkadif, S. (2019). *Akşehir Nasreddin Hoca Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'ndeki Roma Dönemi mezar stelleri*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Parlasca, K. (1982). *Syrische Grabreliefs hellenistischer und römischer Zeit: Fundgruppen und Probleme Trierer Winckelmannsprogramme*. Mainz am Rhein von Zabern.

Pehlivan, E. (2023). Lykaonia ve Isauria Bölgelerinde Bulunan Girlandlı Ostotekler. Nobel Yayınevi: Ankara.

Petzl, G and Tanrıver, C. (2003). Grabgedicht für eine Geliebte Stiefmutter, *EpigAnat*, (36), 24-28.

Pfuhl, E. & Möbius, H. (1977). *Die Ostgriechischen Grabreliefs I 1-2*. Philipp von Zabern.

Pfuhl, E & Möbius, H. (1979). *Die Ostgriechischen Grabreliefs II*, Von Zabern, Mainz.

Saltuk, S. (1997). *Arkeoloji sözlüğü*, İnkılap Kitapevi, İstanbul.

Saraçoğlu, A. (1997). *Antakya yöresi mezar stelleri*, [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Erzurum.

Sözen, İ. (2021). *Geç Antik Çağ'dan erken Bizans'a Heykel (Üsluplar, Yaklaşımlar, Örnekler)*, [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Şahin, M. (2000). *Miletopolis kökenli figürlü mezar stelleri ve adak levhaları*. TTK Basımevi: Ankara

Turak, Ö. (2017). Eski Roma uygarlığı ve heykel: yağma-koleksiyonculuk. *TÜBA-AR Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi*, (21), 135-145.

Wiegartz, H. (1965). Kleinasiatische Säulensarkophage: Untersuchungen Zum Sarkophagtypus Und Zu Den Figürlichen Darstellungen, *IstForsch* (26), Mann, West-Berlin.

Wujewski, T. (1991). *Anatolian Sepulchral Stelae in Roman Times*, UAM: Poznań.

Yaman, H. (2013). *Zeugma mezar stelleri*, [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, Ankara.

Yaylalı, A. (1979). *Hellenistik devir İzmir kökenli figürlü mezar stelleri*, [Yayınlanmamış Doçentlik Tezi]. Atatürk Üniversitesi Erzurum.

Yılmaz, M. (2005). *Bozkır çevresinin (Hadim-Ahırlı-Yalıhüyük) antik ve tarihi eserleri*. Selçuk Üniversitesi Basımevi: Konya.